

18. Metin seçimi bağlamında Türkçe-Almanca iki dilli çocuklara Türkçenin öğretiminde kullanılan okuma metinleri

Özlem ONASI¹

Neslihan KARAKUŞ²

APA: Onası, Ö. & Karakuş, N. (2023) Metin seçimi bağlamında Türkçe-Almanca iki dilli çocuklara Türkçenin öğretiminde kullanılan okuma metinleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 304-321. DOI: 10.29000/rumelide.1346213.

Öz

Metinlerin etkileri her öğrencide aynı değildir. Öğrenciler farklı algılama, anlama özelliklerine sahiptir. Eğitim öğretim hizmetlerinin temel görevlerinden biri de sunulan hizmetin farklı öğrenme, algılama düzeyinde olan bireylere ulaşmasını sağlamaktır. Dil derslerini en temel gereçlerinden bir olan ders kitapları hedeflenen öğrenim girdilerini sistematize etmesi ve hatta bunların dönütlerinin yerinde ve zamanında alınabilmesi bakımında önemlidir. Dil derslerinde kullanılan kitaplardan beklenen, öğrencinin estetik ihtiyacını gidermenin yanı sıra gündelik hayatta maruz kaldığı dilsel girdileri anlamlandırmada katkı sağlamasıdır. Bu beklenti ikinci dil öğrenme süreçlerinde çok daha bariz bir şekilde karşımıza çıkar. Öğrenci okulda öğrendiklerini gündelik hayatta sığınacağı, yardımına başvuracağı, dilsel girdiler olarak görür. Acaba okulda öğrenilenler gerçek hayatta karşımıza çıkan iletişim sorunlarının üstesinden gelmede yeterince yardımcı olabilmekte midir? Tam bu noktada kitaplarda yer alan metinlere büyük sorumluluklar düşer. Gündelik hayatta çok çeşitli türden metinler karşımıza çıkar. Her tür metnin de kendine özgü düzenleniş özellikleri vardır. Bunun sonucu olarak da öğrencileri farklı türlerden metinler üzerinde çalıştırmak gerekir. Reklam metinleri, bilimsel metinler ile edebi metinler farklı amaç ve yapıdadır. Bu nedenle, dil öğretiminde hem yazınsal hem de yazınsal olmayan metinlerden örnekler kullanılmalıdır. Bu beklenti Türkçenin iki dilli çocuklarda ana dil öğretimi üzerine yazılan kitaplar için de söz konusudur. Bu bakımdan bu çalışmada Almanya'da Türk çocukları için ana dil derslerinde en çok tercih edilen kitaplardan bir olma özelliği taşıyan PİLOT Türkçe Ders Kitaplarında yer alan okuma metinlerini oluşturulma şekline, işlevine ve türüne göre sınıflandırılacak ve söz konusu veriler sayısal olarak incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Metin, metin türleri, okuma, okuma metinleri

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkçe Eğitimi ABD Yüksek Lisans Öğrencisi (İstanbul, Türkiye), oezlem_2424@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0000-8482-5541 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 15.07.2023-kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1346213]

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler, Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (İstanbul, Türkiye), neslihankarakush@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7808-1099

Reading texts used in teaching Turkish to Turkish-German bilingual children in the context

Abstract

The effects of texts are not the same for every student. Students have different perception and understanding features. One of the main tasks of education and training methods is to ensure that the service produced reaches people with different learning and perception dimensions. It is important in terms of systematizing the inputs of the textbooks, which are one of the most basic materials of language lessons, to the targeted computers and even taking their returns on time and in place. What is expected from the books used in language lessons is the correction of the student's aesthetic defect, as well as an additive effect in making sense of the linguistic inputs to which he or she is exposed to death. This expectation holds in a much more obvious way in the second language learning process. The student sees what he/she learns as linguistic inputs to which he/she will take refuge in survival, seek help. I wonder if those who learn about the buildings can help enough to get to the core of the communication disorders that occur by risking real life? At this point, great responsibilities fall on the texts in the books. It preserves a wide variety of texts in everyday life. Each species has its own uniquely arranged features as well. As a result, you need to use platforms on different types of text. Text advertisements, scientific texts and literary texts have different purposes and structures. Therefore, making use of both literary and non-literary texts in language teaching. This expectation is also valid for books written on teaching Turkish as a foreign language. This will be done in a general concept according to the form, functions and type of the reading texts in the PILOT Turkish Textbooks, which have the feature of being one of the most preferred books in mother tongue lessons for Turkish children in Germany, and the subject will be examined numerically.

Keywords: Text, text types, reading, reading texts

Giriş

Metinler, karakterleri, heceleri kelimeleri veya kavramları kodlayan sözlü ya da yazılı dil ürünleridir. Yazma, insanlığın en eski kültürel tekniklerinden biri olarak kabul edilir. Sözlü geleneğin daha büyük bir rol oynadığı kültürlerden gelen metinler, yapıları bakımından yazılı geleneğe sahip kültürlerden gelen metinlerden farklıdır. Ancak destan, hikâye, tarihi olayları anlatan yazılar gibi pek çok metin yazılı metinler sayesinde arşivlenme imknı bulmuş ve geçmişten günümüze taşınmuştur. Geçmişte Malzeme olarak başlangıçta taş, kemik, aħřap, deri, yaprak, kil, balmumu, aħřap, metal, kumaş kullanılsa da metinler bugün hala bir bilginin aktarılması ve arşivlenmesi için en önemli iletişim aracı ve teknolojik zenginliktir. Okuma eğitim ğretim faaliyetlerinin temelini oluşturur. Etkileşimli okuma, sosyal ve kültürel etkileşime geniş bir yelken açar ve katılımı artırır. Günlük hayatta reklam metinleri, ilanlar, gazete makaleleri, resmi yazışmalar, alışveriş listeleri, sözleşmeler gibi pek çok yazılı metin karşımıza çıkar. Bu metinler aracılığıyla etkileşime girer, ifadeleri yorumlar ve anlamlandırmaya çalışırız. Bilgi aktarımı genel manada metinler aracılığıyla yapılır. Ancak dil derslerinde metinler sadece iletişim aracı değil, dersin konusudur da. Okuma bilişsel bir süreçtir ve ezber yoluyla kazanılabilecek bir beceri değildir. Okuma becerisinin gelişmesi yine okumaya bağlıdır. Yani okuma diğer dil becerilerinin gelişiminde olduğu gibi kendi gelişimine de doğrudan katkı sağlar. Bu yönüyle değerlendirildiğinde yazılı metinler dil derslerinin vazgeçilmezleridir. Bir iletişim ve etkileşim aracı olan metinler bu yönüyle ana dil ğretiminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma deseninde olup doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar nihai bir yazılı rapor veya sunum; katılımcıların seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlanmasını ve literatüre katkısını veya değişim çağrısını içerir (Creswell,2020). Doküman analizi yöntemi, çalışmanın amacına yönelik verilere ulaşmada ve bu verilerden bulguların tespit edilmesinde kullanılır (Çepni, 2010). Doküman analizi, belli bir amaca yönelik kaynakları bulma, okuma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005).

1.Ders kitaplarının dil eğitimindeki yeri

Ders kitapları belirli öğretim yöntemlerine göre hazırlanır. Yöntem kavramı, ders kitaplarının üretimi ile yakından bağlantılıdır. Metodolojik yaklaşım bilgisi, uygun bir ders kitabının hedeflediği tercih edilme sebebini sağladığı gibi sınıfta yeterli ve etkili bir şekilde uygulanmasını da mümkün kılar. Elbette ki, bu modern ve öğrenci merkezli öğretim çağında, öğretim içeriğini ve yöntemlerini öğrenci grubunun ihtiyaçlarına göre uyarlamak öğretmenin görevidir. Ancak ders kitabının donanımı da öğretmenin bu yükünü önemli ölçüde hafifletir. Bir ders kitabının metodolojik ilkeleri dersin yapılandırılışı, alıştırmaları, programı dilbilgisinin işlenişi ve tercih edilen metinlerin türü ve niteliğiyle yakından alakalıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler çoğunlukla yazılıdır, ancak konuşma dili kayıtları şeklinde de olabilir. Yabancı dil derslerindeki metin, yazılı olarak sabitlenmiş veya konuşma dili kaydı olarak mevcut olan ve böylece öğrenci tarafından görsel veya işitsel (okuma ve dinleme) olarak kaydedilen tutarlı bir dilbilimsel bütündür. Amacına göre tasarlanmış veya seçilmiş, belirli bir içeriği ileten metin, dinleme, konuşma, okuma veya yazma gibi temel dil etkinliklerini geliştirmeye hizmet eder, bu becerilerin gelişmesini sağlar. Bu bağlamda metinden söz edildiğinde, genellikle dilin tüm alanları (sözcükler, deyimler, gramer), dil becerisinin tüm alanları (dinleme, konuşma, okuma, yazma) ve dil öğretimini teşvik edecek materyaller (giriş, alıştırma, tekrar) akla gelir. Metinler, öğrencilerin ve öğretmenlerin dil alıştırmaları için yazılı ve sözlü kaynaklardır ve dil derslerinde merkezi bir konum işgal ederler, öğrenim sürecini doğrudan desteklerler. Her metnin belirli bir eylem planı vardır. Her metne tutarlı bir konu eşlik eder. Yabancı dil derslerinde metinler, derse esneklik katar, öğrenenlerin okumaya teşvik edilmesine ve her şeyden önemlisi motivasyonun artırılmasına önemli katkı sağlar. Metinler her öğrencide aynı etkiyi göstermez. Öğrencilerin farklı anlama, algılama, yorumlama özellikleri eğitim öğretim sürecinde, okula, öğretmene, ders kitaplarına vs. birtakım sorumluluklar da yükler. Öğrenme-öğretme materyali olarak ders kitapları dil öğretimi etkinliklerinin merkezi konumundadır. Ders kitapları hedef kazanımları sistematize etmesi bakımından önemli bir yer tutar. Dil öğretiminde kullanılan kitaplardan beklenen, öğrencinin gündelik hayatta sıklıkla karşılaştığı dil ürünlerini anlamlandırmasına katkı sağlama ona aynı zamanda estetik bir bakış açısı kazandırmasıdır. Bu beklenti iki/çok dillilerde ana dili eğitiminde de geçerliliğini korur. Bu noktada kitaplarda yer alan metinlere büyük görevler düşer. Bu durum yurt dışında yaşayan göçmen çocuklarının sağlıklı dil – kültür eğitimi için de geçerlidir. Ancak, dil öğretiminde başarıya ulaşmak, bazı ölçütlerin yerine getirilmesine bağlıdır. Dil öğretimi, pek çok bileşeni bünyesinde barındıran karmaşık bir süreçtir. Okul, öğretmen, ders kitapları ve eğitim yardımcı malzemeleri gibi unsurlar bu sürece doğrudan katkı sağlar. Sürecin temel amacı öğrencinin hedef dilde günlük gereksinimlerini belirleyerek uygulamada gerekli alt yapıyı hazırlamak olması gerektiği düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda eğitim-öğretim ortamları ve araç gereçlerin hazırlanmasında araştırmacılara, ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere, eğitici öğretmenlere ve sınav kurullarına büyük görevler düşer. Ayrıca bu birimler birbirlerinden bağımsızmış gibi görünse de eşgüdüm içinde çalışmak durumundadırlar. Bu noktada çerçeve metin dil öğretimi

sürecinin amaç, içerik ve yöntemlerin belirlenmesi için ortak bir temel oluşturarak kursların, öğretim programlarının, yönergelerin, yeterlik belgelerinin saydamlığını artırır ve böylece modern diller alanında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesini sağlar. Dil yeterliğinin tanımlanmasını sağlayan nesnel ölçütlerin oluşturulması, çeşitli bağlamalarda verilen dil yeterlik belgelerinin karşılıklı olarak kabullenilmesini kolaylaştırır ve böylece Avrupa'da hareketliliği destekler (MEB, 2013). Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metninde açıkça belirtilen bu ölçütlerin en önemlilerinden biri de kullanılan ders kitaplarının ne kadar çözümler sunduğuyla ve Türkçenin yapısal özelliklerini kavratmada ne derece yetkin olduğu ile ilgilidir. Dil öğretiminde temel dil becerilerinin kazandırılmasında çeşitli materyallerden yararlanılmaktadır. şüphesiz ki bu materyaller içerisinde en çok kullanılanı ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğretim-öğrenme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynaktır (Küçükahmet, 2003). Dil öğretiminde kullanılacak kitaplarla ilgili olarak Avrupa Ortak Diller Başvuru Metni'nde ders kitaplarında yer alacak metinlerin, etkinliklerin, sözcüklerin ve dilbilgisel formların seçimi ve sıralanması konularında somut ve ayrıntılı kararlar alınması, kitapta sunulan öğretim malzemesinin öğrenci tarafından sınıf içi, bireysel iş ve etkinliklerde kullanımı konusunda ayrıntılı açıklama ve komutlar verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Tok, 2013). Bu yaklaşım kitap hazırlama sürecinde kullanılacak metinlerin dağılımı seçimi konusunda tutarlılığı kapsar. Gündelik hayatta türlü türlü metinler karşımıza çıkar. Her metin kendine özgü bir amaç doğrultusunda düzenlenmiştir. Dolayısıyla da dil derslerinde esas olan öğrencileri farklı metin türleriyle buluşturmak ve çalıştırmaktır. Yabancı dil öğretiminde özgün (otantik) metinler ve özgün olmayan metinler olmak üzere iki tür metin kullanılır. zgn metinler, hedef dilin konuşulduğu ülkede sıklıkla karşılaşılan ve günlük dil kullanımını yansıtan metinlerdir. Gazete haberleri, dergi yazıları, reklamlar, tarifeler, edebi metinler vb. bu grupta yer alır. Bu metinler, belirli içerikleri, bilgileri aktarır veya belirli olayları bildirir. Derste zgn metinlerin kullanılması hedef dilde öğrenme zamanının iyi değerlendirilebilmesine de olanak sağlar. Öğrencinin gündelik iletişim durumlarında sıklıkla karşılaşabileceği bu metinler, ana dili eğitiminde olduğu kadar yabancı dil öğretiminde son derece önemlidir. Ancak, söz konusu metinlerin orijinal iletişimsel bağlamlarından çıkarıldıklarında, işlevsel özelliklerini kaybetmeleri dezavantajlı yönleridir. Örneğin ders içinde ele alınan haber değerini yitirmiş bir gazete kprnn önemi öğrenciler tarafından sorgulanabilir. zgn olmayan metinler yabancı dil kitaplarında sıklıkla karşılaşılan metinlerdir. Genellikle doğal dil kullanımına karşılık gelmeyen metinlerdir. Belli bir yapıyı ya da sözcük grubunu öğretmek amacıyla yazar tarafından basitleştirme ya da kısaltma yoluyla özel olarak tasarlanmış metinlerdir. zgn olmayan metinler didaktik amaçlar güttüğü için yapı ve biçim bakımından gerçek iletişim ortamlarında nadiren karşımıza çıkar. Dil derslerinde, hedeflenen yapıların pekiştirilmesi büyük önem arz eder. Tekrara dayalı alıştırmaların başarıya ulaşabilmesi için yeteri kadar özgün metin bulmak zor olabilir. Öğreticinin konuyu kavratmaya dönük hazırladığı özgün olmayan metinler dinleme ve okuma becerilerinin gelişimine katkı sağlaması açısından özgün metinler kadar büyük önem taşır. Metinlerin iletişimsel işlevlerine göre sınıflandırılması, edebi metinler, teknik metinler, gazete makaleleri, özgeçmiş, çizelgeler gibi çeşitli metin türlerinin ortaya çıkmasına neden olur. Ancak, bilimsel metinler, edebi metinler ve reklam metinleri, farklı amaçlar doğrultusunda oluşturulmuştur ve yapısal olarak da farklıdır. Bu nedenle, dil öğretiminde hem özgün hem de özgün olmayan metinlerden örnekler kullanılmalıdır.

2. Metin:

Metnin tanımı, içeriği, ne olduğu, neleri kapsadığı birçok dil bilimci ve araştırmacı tarafından incelenmiş ve sözcüğün sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Metinler, iletişimin sözlü veya yazılı ürünleridir. Genel anlamda metin terimi, yazılı metinleri ifade etmek için kullanılsa da çeşitli sözlü metinler de

vardır. Sunum, konuşma, röportaj veya tartışma gibi iletişim durumlarının malzemesi sözlü metinken gazete küpürleri, afişler, romanlar yazılı metinler olarak karşımıza çıkar. Metin, ister sözlü ister yazılı olsun bünyesinde bulunan sözcük, söz öbeği ve cümle dizilerinin belirli bir amaç etrafında anlamlı bir bütün oluşturmasıyla meydana gelen, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılmış bir dil ürünü olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2013). Aksan (1993) metni, “Bir iletişim sırasında gerçekleşen birbirleriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözcükler bütünü” olarak tanımlar. Özdemir (1983) 'e göre, dilsel bir ürün olan metin, ‘okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcüklerin oluşturduğu somut bir varlıktır’. Ayata (2005) 'ya göre metin, ‘kültürel değişim süreci içinde bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği dile dayalı biçimlerdir’. Balcı (2018) metin kavramını “dilsel açıdan bakıldığında birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünlükler oluşturan tümceler dizisi ve bağdaşık, belli yapıları dil birimlerinden oluşan kurallı sözlü ya da yazılı üretilen iletişim aracı” olarak tanımlarken Öztokat (2005) metni ilerleme, süreklilik ve yineleme gibi süreçlerden oluşan tutarlı bir bütün olarak niteler. Tanım olarak bir metin, kendi içinde tutarlılık ve anlamsal bütünlük oluşturan birbiriyle ilişkili veya “iç içe geçmiş” bir dizi yazılı veya sözlü cümleler ve ifadeler bütünüdür.

1970'lerin başında, biçim odaklı metin dilbilimden kısa bir süre sonra ortaya çıkan iletişim odaklı metin dilbilim, metnin iletişim yönünü ön planda tutar. Brinker'in (2005) açıkladığı gibi, gönderici ve alıcının “sosyal ve durumsal gereksinimleri ve ilişkileri” önemlidir. İletişim odaklı metin dilbilimi, söz edimi teorisinden gelen yaklaşımlara dayanmaktadır. Metinler, gönderenin potansiyel alıcılara hitap etmek için kullandığı dilsel eylemler olarak görülür. Zira iletişimsel bakış açısında önemli olan, oluşturulan metnin kim tarafından ve kimin için oluşturulduğu sorusuna cevap aramaktır; çünkü metinler, amaçsız oluşturulmuş söz dizileri değildir, belirli bir iletişimsel amaç doğrultusunda oluşturulmuşlardır (Adamzik, 2004; Habscheid, 2009; Akt:Fischer, 2009). Brinker bu iki yaklaşımı “Bütünleştirici metin kavramı” adı altında birleştirerek iki ayrı yönelim tarafından elde edilmeyen kapsamlı bir metin tanımına ulaşır. Biçim odaklı ve iletişim odaklı yaklaşım birbirini dışlamadığı için kombinasyon mümkündür. Her ikisi de birbirini tamamlayan tanımlar içerir ve birbiriyle çelişmez. Böylelikle Brinker aşağıdaki metin tanımına ulaşır: 'Metin', kendi içlerinde tutarlılığı olan ve bir bütün olarak, tanınabilir bir iletişim işlevine işaret eden sınırlı bir dilsel işaretler dizisidir.

Metinler, eğitim-öğretim hizmetlerinde de büyük yer tutmaktadır. “Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesi bir süreç olarak metinler üzerinden sürdürülmektedir. Öğrencinin, metinle amaçlı ve bilinçli bir şekilde etkileşim kurarak görsel algıyla zihnine yönlendirdiği akış anlamlandırma ile neticelenir. Metinlerin temel araç olduğu bu süreç zihnin anlama düzeyi, hızı ve yorumlama yetisiyle farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Metnin içeriğinin genel anlamının dışında herkesçe farklı şekilde yorumlanabilmesi bu durumun bir sonucudur. Bu aşamada “metin” kavramına ve metnin taşıması gereken niteliklere de değinmek yerinde olacaktır. Türkçe Sözlük'te “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü” olarak tanımlanan metin, Türkçe dersi için de temel araç olarak kullanılmaktadır. Türkçe ders kitapları içerdikleri metinlerle eğitim-öğretim sürecinde öğretmenlere kolaylık sunmakta ve metin kullanımının esas olduğu etkinlik süreciyle okuduğunu anlama becerisinin gelişimini sağlamaktadır (Karacaoğlu ve Karakuş, 2022).

2.1 Metin türleri

Yabancı dil edinme ve öğrenme bağlamında yazının ve çeşitli metin çalışmalarının kullanımı, antik çağlardan beri belgelenmiştir. Bu veriler bize metin çalışmalarında kullanılan metinler, öğrenmenin amaçları hakkında bilgi sağlar. O çağlarda giderek ikinci bir dil haline gelen Latince'yi öğrenmek için kullanılan Hermeneumata, kelime listeleri ve günlük diyaloglar 3. yüzyıldan itibaren belgelenmiştir

(Germain 1993; Hüllen 2005, Aktaran: Thonhauser, 2020). Antik Roma'da ise iki dilli eğitim ayrıcalıklı bir konum ifade ediyordu ve Latince ve Yunanca'da aktif olarak üst düzey hakimiyet hedefleniyordu. Öğrenciler rol model olarak gördükleri yazarların metinlerine yöneliyordu. Rönesans ile birlikte, Avrupa'da yeni gelişen okul sistemlerinde hızla baskın dil öğretim yöntemi haline gelen ve metin çalışmalarının çevirisine ayrıcalık tanıyan dilbilgisi-çeviri yönteminin geliştiği klasik modellere dayalı Latince çalışması yerleşik hale geldi. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılda pratik dil hakimiyetini gösteren yöntemler ise gündelik hayatla ilgili diyaloglara ve metinlere odaklandı. Son olarak, iletişimsel yaklaşım, özgün metinlerin kullanılması talebiyle didaktik tartışmayı zenginleştirdi. Metin, malzemesi dil olan iletişim süreçlerinin anlamlandırılması ve gerçekleşmesinde ana unsurdur. İletişim, metinler oluşturularak gerçekleştirilir. Metin, malzemesi dil olan iletişim süreçlerinin anlamlandırılması ve gerçekleşmesinde ana unsurdur. İletişim, metinler oluşturularak gerçekleştirilir. Metinlerin iletişimsel işlevlerine göre şekillenmesi, çeşitli metin türlerinin ortaya çıkmasına neden olur. Genel anlamda metinler, içerik, işlev, biçim, durum veya ortam gibi birçok farklı özelliğe göre sınıflandırılabilir. tarihin akışı içerisinde toplumsal gelişmelere ve içerisinde şekillendikleri toplumun beklentilerine göre oluşturulan dilsel karmaşık yapılardır. Bu bağlamda her bir metin somut bir metin türüne dâhildir ve okuyucu ilgili metinle iletişim halindeyken, yani onu okuyup anlamaya ve mesajı almaya çalışırken farkında olmadan da olsa ilgili metnin kurallarına göre hareket etmek zorundadır (Brinker 2005; Akt: Fischer; 2009). Metinler aktarma ve düzenlenme biçimlerine göre çeşitli türlere ayrılır. Örneğin konuşma veya sözle aktarılanlara sözlü metin, yazımla aktarılanlara yazılı metin, resim, şekil, grafik vb. görsel sembollerden oluşana da görsel metin denilmektedir. Düzenlenme biçimine göre roman, hikâye, makale, fıkra, anı, şiir, vb. denilmektedir. Düzenlemede kullanılan mantık düzeyine göre de çeşitlendirilmektedir. Basit ya da düz mantıkla yazılmış metinlere basit metinler, sarmal mantıkla yazılmış metinlere ise ağır ya da üst düzey metinler denilmektedir. Bunların yanında gerçeklikle ilişkileri, işlevleri ve yazılış amaçları bakımından da metinler sınıflara ayrılır. İşlevleri bakımından edebi (sanat) metinler ve öğretici metinler olmak üzere iki grupta toplanmaktadır (Güneş, 2013). Kudat (2007) metin türlerini yalnızca dil öğretiminde kullanıma işlevi bakımından ele alarak kurma ve özgün metinler olmak üzere iki başlıkta değerlendirmiştir. Kurma metinlerin istenilen amaç doğrultusunda oluşturulmuş yapay metinler olduğunu belirterek diyaloglar, telefon görüşmeleri vb. şekillerinin olduğunu belirtmektedir. Özgün metinleri ise kullanma işlevli metinler, bilgi iletmek amaçlı metinler ve yazımsal (edebî) metinler olmak üzere üç başlıkta ele almıştır. İşeri (1998) ise metni, okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcelerin oluşturduğu somut bir varlık, dilsel bir ürün olarak tanımlarken 1) yazımsal ve 2) bilgilendirici olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Günay (2017) metinleri tür bakımından özyaşamöyküsel, öğretici, işsel, mektup, aylıklık, polemik, olağanüstü düşlemsel, destansı, romanesk, ağıltısal, gülmece ve dramatik olmak üzere on iki başlık altında ele almaktadır.

Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde (MEB, 2001), metin çeşitlerini kişisel, kamusal, mesleksel ve eğitimsel alanlar olmak üzere dört ana başlıkta şöyle tasnif etmiştir:

1. Kişisel alanla ilgili metinler: Teleteks, garantiler, yemek tarifleri, yönergeler, romanlar, dergiler, gazeteler, reklam mektupları, broşürler, kişisel mektuplar, yayın ve kayıt edilmiş konuşma metinleri
2. Kamusal alanla ilgili metinler: Kamu duyuruları ve ilanları, etiketler ve paketlenme el ilanları, duvar yazıları, biletler, zaman çizelgeleri, ilanlar, yönetmelikler, programlar, sözleşmeler, menüler, kutsal metinler, vaazlar, ilahiler

3.Mesleki alanla ilgili metinler: İş mektubu, rapor notları, yaşam ve güvenlik ilanları, talimatnameler, yönetmelikler, reklam malzemeleri, etiketleme ve paketleme iş tanımı, kartvizitler

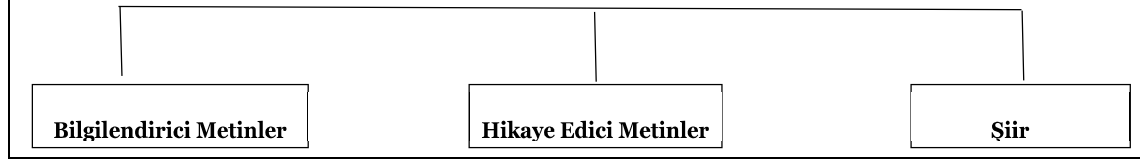
4.Eğitsel alanla ilgili metinler: Gerçek metinler, ders kitapları, okuyucuların referans kitapları, yazı tahtası metni, tepegöz metni, bilgisayar ekranı metni, video metni, alıştırma malzemeleri, dergi makaleleri, özetler, sözlükler

Günay'a göre metin türleri

Metin Türü	Bu Türün Olabileceği Metin Tipleri	Bu Türdeki Baskın Dilin İşlevi	Tür Örnekleri
Ayıklıklı İlgili	Kanıtlayıcı sözbilimsel	Anlatımsal, çağrı,sanat işlevleri	Övgü, ağıt söylevi, davet sorgulama işlevleri
Destansı	Şiirsel, anlatısal ve betimleyici metin tip	Sanat işlevi ve gönderge işlevi	Destan, kahramanlık destanı, roman, tarihsel anlatılar vb.
Dramatik	Sözbilimsel, söyleşimsel	Anlatımsal ve çağrı işlevleri	Dram, romantik dramlar, günümüzdeki dram örnekleri
Güldürücü	Anlatısal, söyleşimsel	Anlatımsal, çağrı, sanat işlevleri	Töre güldürüleri, dolantı güldürüleri, karakter güldürüleri, benzek, gülünç kahraman romanları, renkleme romanlar, skeç, parodi, din adamlarını ele alan güldürüler, kısa oyunlar
İçsel	Betimleyici, sözbilimsel, anlatısal	Anlatımsallık işlevi	İçsel şiirler, düşlemler, şarkılar
Mektup	Anlatısal, betimleyici, sözbilimsel, söyleşimsel	Anlatımsal, çağrı, işlevi	Mektup roman, açık mektup, koşuklu mektup
Olağanüstü ve düşlemsel	Anlatısal, betimleyici, söz bilimsel, söyleşimsel	Çağrı ve sanat işlevleri	Peri masalı, düşlemsel roman, bilim kurgu anlatıları
Öğretici	Açıklayıcı, kanıtlayıcı, anlatısal, betimleyici, sözbilimsel	Gönderge, çağrı ve anlatımsallık işlevleri	Deneme, tarih yazarlığı, özyaşamöyküsü, yazınsal bir bildirge, sağısöz, özlü söz, ulusöz, atalar sözü, öykünce, öğütlük, betimce, yazın eleştirisi
Öz yaşam öyküsel	Anlatısal, betimleyici	Anlatımsallık ve çağrı işlevleri	İtiraf, anı, özbetimce, günce, günlük işlevleri

Polemik	Kanıtlayıcı, sözbilimsel	Çağrı, anlatımsal,sanat işlevleri	Taşlama, iğneleme,yergilik işlevleri
Romanesk	Anlatısal, betimleyici	Sanat işlevi	Masal, kısa öykü, roman

Günay'a göre metin türleri: Günay, Metin bilgisi, 393-394*Dilidüzgün'e göre metin türleri*

Tablo 2 Dilidüzgün'e Göre Metin Türleri :DİLİDÜZGÜN, Şükran. 2017. Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık*Metinlerin Sınıflandırılması*

Anı	Çizgi Roman	Mani / Ninni
Biyografiler, Otobiyografiler	Fabl	Şarkı / Türkü
Blog	Hikaye	Şiir
Dilekçe	Karikatür	Tekerleme/ Sayışmaca/ Billece
Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)	Masal/ Efsane/Destan	
e-posta	Mizahi Fıkra	
Günlük	Çizgi Roman	
Haber Metni, Reklam	Tiyatro	
Kartpostal	Tanıklık bilgileri	
Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.) Gezi Yazısı	Belgesel	
Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme	Elektronik posta	
Mektup	Telgraf	
Özlü Sözler (atasözü, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)		
Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar		

Tablo 3 2019 MEB Türkçe öğretim programına göre metin türleri

Tüm bu tasniflerden yer alan metin çeşitlerine bakıldığında söz konusu metinler dil kullanıcısının sıklıkla karşılaşabileceği ve gereksinim duyacağı dil ürünleridir. Metinler didaktik bir bakış açısıyla sınıflandırılmak istendiğinde, öğrenme metinleri ve anlama metinleri olarak iki başlık altında değerlendirilebilir. Bir metnin sınıfta öğrenme metni olarak mı yoksa anlamaya yönelik bir metin olarak mı kullanılacağı, metnin bilgi içeriğine ve ona yüklenen göreve bağlıdır. Öğrenme metinleri, didaktik

nedenlerle ayrıntılı olarak işlenir, çünkü dilin aktif kullanımı için malzemeleri üzerinde çalışmal ve alıştırma yapılmalıdır. ğrenme metinleri, içerikle ilgili iletişimin öncüsüdür. Amaç öğrenmek ve pratik yapmak olduğu için okuma bir aracı etkinlik olarak uygulanır. ğrenme metinleriyle yapılan etkinliklerde, öğrencilerin, kelime öğrenmek, dil bilgisi olgusunu öğrenmek, telaffuz pratiği yapmak, bilgiyi akılda tutmak gibi bir Őeyleri öğrendiklerinin farkına varmaları hedeflenir. Burada öğrenciden analitik okuma ve dikkatini dilsel biçime odaklaması beklenir. Metinler sınıfta anlama metinleri olarak kullanıldığında amaç metnin içeriğini anlamak, metinden bilgi çıkarmaktır. Anlama metinleri, anlama becerilerini geliştirmek için kullanılır. Metni anlama, bir metinden bilgi çıkarma yeteneğidir. Metnin anlaşılmasını destekleyen görevler, öğrencileri hedef dildeki orijinal metinle ilgilenmeye hazırlar. Anlama sürecinde, öğrenciler öncelikle öğrenenler değil, okuyuculardır. Okuduğunu anlama konusunda bir okuyucu tavrını benimsedikleri konusunda bilgilendirilmelidirler. Okuma burada metinden bilgi çıkarmak gibi bir hedef etkinlik olarak işlev görür. Anlamanın amacı ise anlama niyetine veya eldeki göreve bağlıdır. Dolayısıyla bu noktada metnin hangi amaçla üretildiği de büyük önem taşır.

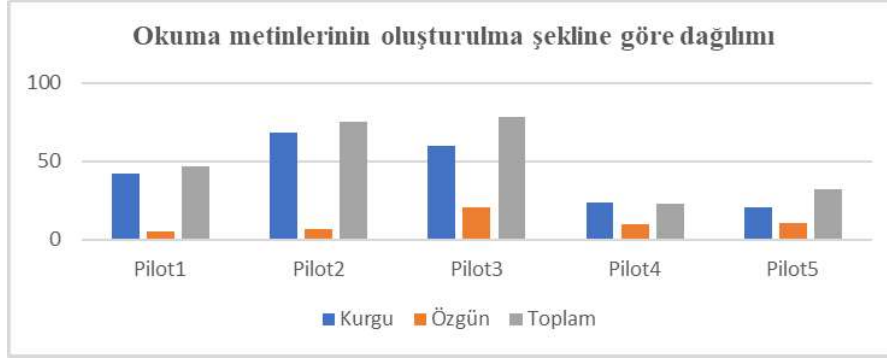
2. Trkęenin ğretiminde kullanılan okuma metinlerinin işlevine, oluşturulma Şekline ve türüne göre sınıflandırılması

Dersteki metinler çıkış noktalarına göre de gruplandırılabilir. Bu ayırım, özgün metinler, özgün olmayan metinler Şekilde yapılabilir. zgn (otantik) metinler, dilin gerçekliğini yansıtma avantajına sahip olan metinlerdir. Bu metinler kullanmalık ve yazınsal olmak üzere iki grupta değerendirilebilir. Kullanmalık metinler, gündelik iletişim ortamlarında sıklıkla karşılaşılan, haber metinleri, ansiklopedi maddeleri, ilanlar gibi belli bir konuda bilgi vermek amacıyla üretilmiş metinlerdir. Kendi başlarına dil öğrenimi ve okuma becerilerinin geliştirilmesine vesile olabilen bu metinler aynı zamanda bu sürecin nesnedirler. Derste kullanılmak metinlerin kullanılması hedef dilde öğrenme zamanının iyi değerendirilebilmesine de olanak sağlar. Öğrencinin gündelik iletişim durumlarında sıklıkla karşılaşabileceği bu metinler hem ana dili hem de yabancı dil ğretiminde son derece önemlidir. Bununla birlikte, orijinal iletişimsel bağlamlarından çıkarıldıklarında, işlevsel özelliklerini kaybetmeleri dezavantajlı yönleridir. Örneğin ders içinde ele alınan haber değerini yitirmiş bir gazete kprnn önemi öğrenciler tarafından sorgulanabilir. Diğer yandan bu metinler spesifik hedefler için uygun olmayabilir. Öğrenilecek kelime dağarcığı veya yapı, metinde sıklıkla karşımıza çıkmayabilir. Yazınsal metinler, asıl amacı söyleminin Şiirsel veya estetik işlevini vurgulamak olan bir metin türleridir. Yazınsal metinleri; gazete haberi, reklam metinleri, bilimsel makaleler, hukuki metinler vb. gibi edebi olmayan metin türlerinden ayıran en önemli özelliği, fikirlerin dikkatli, estetik bir Şekilde iletilmesidir. Hedef dilin kültür ögelerini yansıtması bağlamında da yazınsal metinler, dil derslerinde önemli bir görev üstlenir. zgn olmayan metinler, yabancı dil ders kitapları için hazırlanmış, genellikle doğal dil kullanımına karşılık gelmeyen metinlerdir. Belli bir yapıyı ya da sözcük grubunu öğretmek amacıyla yazar tarafından basitleştirme ya da kısaltma yoluyla özel olarak tasarlanmış metinlerdir. Dil derslerinde, hedeflenen yapıların pekiştirilmesi büyük önem arz eder. Tekrara dayalı alıştırmaların başarıya ulaşabilmesi için yeteri kadar özgün metin bulmak zor olabilir. Öğreticinin konuyu kavratmaya dönük hazırladığı özgün olmayan metinler dinleme ve okuma becerilerinin gelişimine katkı sağlaması açısından özgün metinler kadar büyük önem taşır

Çalışmada metinlerin sınıflandırılmasına dayalı alan bilgilerden hareketle okuma metinleri oluşturulma biçimlerine bağlı olarak *kurma* ve *zgn* olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Sonra metinlerin işlevlerine bağlı olarak *kullanım işlevli*, *edebî* ve *diğer* olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir. Daha sonra metin sınıflandırmasının türlere bağlı olarak yapılan incelemede; *bilgilendirici*, *bilimsel*, *söyleşimsel* ve

kanıtlayıcı metinler, günlük hayatta karşılaştığımız metinler, kişisel hayatı konu alan metinler, anlatmaya/ göstermeye dayalı metinler, şiir ve diğer olmak üzere altı başlıkta incelenmektedir.

2.1 PİLOT Türkçe öğretim kitabında bulunan metinlerin oluşturulma şekline ilişkin bulgular



Tablo 4: PİLOT Ders Kitapları (1-5) Okuma Metinlerinin Oluşturulma Şekillerine Göre Genel Dağılımı

	Kurgu	Özgün	Toplam
Pilot1	42	5	47
Pilot2	68	7	75
Seviye Pilot3	60	21	86
Pilot4	25	5	25
Pilot5	21	11	32
Toplam	216	54	265

Tablo 5: PİLOT Türkçe Öğretim Seti Okuma Metinlerinin Türlerine Göre Genel Dağılımı

PİLOT Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında (1-5) yer alan okuma metinleri, oluşturulma şekline göre ele alındığında 216 metnin kurma, 54 metnin özgün metin niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle kurma metinlerin oranının tüm metinler içinde yüzdelik değer olarak %80; özgün metinlerin ise %20'ye karşılık geldiği görülmektedir.

2.2. Oluşturulma şekillerine göre metinlere ilişkin yorumlar

Okuma metinlerinin oluşturulma şekline göre sınıflandırması yapılırken özgün metinlerin belirlenmesinde metnin kaynağına bakılmıştır. Kaynağı verilip de uyarılma, sadeleştirme işleminden geçirilmiş metinler özgün metin olarak değerlendirilmemiştir. Kaynağı verilmeyen anonim edebî türler de özgün metin olarak değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda ortaya çıkan bulgular doğrultusunda PİLOT Türkçe Öğretim Kitabında kurma metinlerin özgün metinlere oranla sayıca daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu oran %80'e ulaşmaktadır. İncelenen kitapların birinci sınıf seviyesinde beş tane özgün metin bulunurken, özgün metinlerin sayısı ikinci üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflarda seviyesinde artmıştır. Üçüncü sınıf ders kitabında özgün metinlerin sayısının ve oranının diğer kitaplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında yer alan metinlerin bazılarının kaynakları verilmediği için özgün metin olarak değerlendirilebilecek pek çok metin

sadeleştirilme işleminden geçirilmiş olabileceği varsayılarak özgün olmayan metin olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer tespit de kurgusal metin kullanımının ikinci sınıf ve üçüncü sınıf seviyelerinde yoğunlaştığı yönündedir. Pilot Türkçe Ders Kitaplarında yer alan kurgusal metinlerin oransal dağılımı, birinci sınıf seviyesinde %19, ikinci sınıf seviyesinde %31, üçüncü sınıf seviyesinde %28, dördüncü sınıf seviyesinde %12 ve beşinci sınıf seviyesinde %10 olduğu tespit edilmiştir. Özgün metinlerin oransal dağılımı ise, birinci sınıf seviyesinde %9, ikinci sınıf seviyesinde %13, üçüncü sınıf seviyesinde %48, dördüncü sınıf seviyesinde %19 ve beşinci sınıf seviyesinde %20 şeklindedir.

2.3. İşlevlerine göre metinlere ilişkin bulgular

PİLOT Türkçe Öğretim Kitaplarında yer alan okuma metinlerinin işlevlerine dayalı sayısal dağılımı aşağıda yer almaktadır:

	Kullanım işlevli	Edebi	Toplam
PİLOT ₁	17	32	49
PİLOT ₂	26	27	53
PİLOT ₃	23	34	57
PİLOT ₄	22	45	67
PİLOT ₅	25	48	73
Toplam	113	186	299

Tablo 5: PİLOT(1-5) Okuma Metinlerinin İşlevlerine Göre Genel Dağılımı

PİLOT(1-5) Türkçe Öğretim Kitaplarında yer alan okuma metinlerinin işlevlerine göre dağılımı ele alındığında 113 metnin kullanım işlevli, 186 metnin edebi metin olduğu tespit edilmiştir.

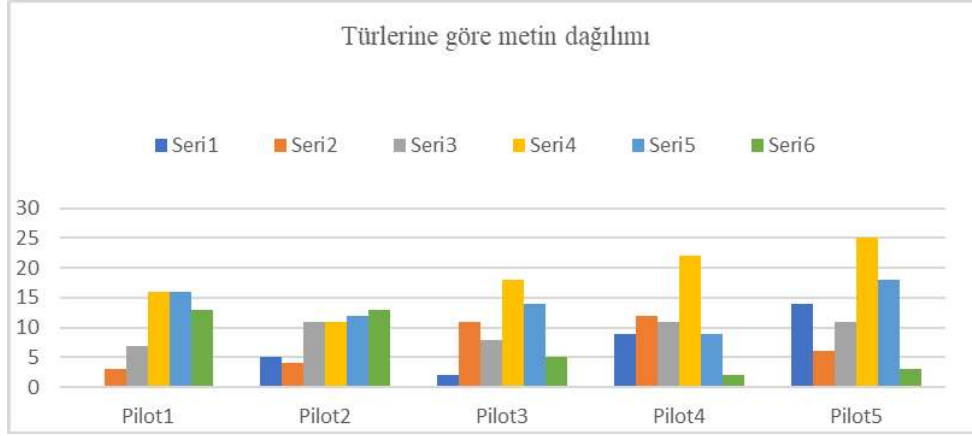
3.4. Metinlerin işlevlerine göre dağılımına ilişkin yorumlar

İşlevlerine göre metinlerin incelenmesi sonucunda PİLOT Türkçe Ders Kitaplarında yer alan okuma metinlerinin 113'ünün kullanım işlevli, 186'sının edebî metin niteliğinde olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu kitaplarda edebi metinlerin kullanım işlevli metinlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan inceleme sonucunda edebî metin kullanımının birinci, dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. PİLOT Türkçe Ders Kitaplarında yer alan metinlerin oransal dağılımı, yüzdelik değer olarak %62 oranında edebî, %38 oranında kullanım işlevli metin şeklindedir. Söz konusu kitaplar kendi içinde değerlendirildiğinde PİLOT₁ Ders Kitabında kullanım işlevli metinlerin toplam metinlere oranı %35 iken edebi metinlerin oranı %65'tir. PİLOT₂ ders kitabında edebi metinlerin sayısı 27'dir ve bu kitapta yer alan metinlerin %51'ine takabül etmektedir. Aynı kitapta kullanım işlevli metinlerin yüzdelik oranı %48'dir. PİLOT₃ kitabında işlevlerine göre tasnif edilmiş 57 adet metin bulunmaktadır. Bunların %40'ı kullanım işlevli metin, %60'ı edebi metindir. PİLOT₄ Türkçe Ders Kitabında edebi metinlerin sayıca oranı %33'tür. Kullanım işlevli metinlerin oranı ise %67. PİLOT₅ Türkçe Ders Kitabı, PİLOT₁ Ders Kitabından sonra edebi metinlere en çok yer veren kitap olarak göze çarpmaktadır. Edebi metinleri kitapta yer alan toplam metinlere oranı %66 iken kullanım işlevli metinlerin oranı %34'tür.

Yapılan inceleme sonucunda sınıf seviyelerin artmasına bağlı olarak edebî metin kullanımının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca kullanım işlevli metinlere özellikle ikinci sınıf seviyesinde sıkça yer verildiği görülmüştür. Sebebinin ise ilk öğretim birinci sınıfta okuma yazma etkinlikleri ve edebi metinlerin sıklıkla yer alması olduğu düşünülmektedir.

2.5. PİLOT Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin türlerine ilişkin bulgular

Söz konusu kitaplarda yer alan metinlerin türlerine ilişkin sayısal veriler seviyelere bağlı aşağıda yer almaktadır:



Tablo 6. PİLOT Türkçe Ders Kitapları(1-5) Okuma Metinlerinin Türlerine Göre Genel Dağılımı

	Bilgilendirici, bilimsel, söyleşimsel metinler	Günlük hayatta karşılaştığımız metinler	Kişisel hayatı konu alan metinler	Anlatmaya göstermeye dayalı metinler	Şiir	Diğer	Toplam
Pilot1	-	3	7	16	16	13	55
Pilot2	5	4	11	11	12	13	56
Pilot3	2	11	8	18	14	5	58
Pilot4	9	12	11	22	9	2	65
Pilot5	14	6	11	25	18	3	77
Toplam	30	36	48	92	69	36	311

Tablo 7 PİLOT Türkçe Ders Kitapları(1-5)Okuma Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Pilot1 Türkçe Ders Kitabında yer alan okuma metinlerinden “Günlük hayatta karşılaştığımız metinler”in toplam metinlere oranı %5, “Kişisel hayatı konu alan metinler”in oranı %, 12 “Anlatmaya göstermeye dayalı metinler”in oranı % 29 şiir % 29 ve söz konusu sınıflandırmanın dışında kalan diğer metin türlerinin oranı ise % 24’tür.

Pilot2 Türkçe Ders Kitabında yer alan okuma metin türlerinin yüzdelik dağılımına bakıldığında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: “Bilgilendirici, bilimsel metinler” % 9, “Günlük hayatta karşılaştığımız metinler” %7, “Kişisel hayatı konu alan metinler” %, 20 “Anlatmaya göstermeye dayalı metinler” % 20 şiir % 21, diğerleri ise %23.

Pilot3 Türkçe Ders Kitabında “Bilgilendirici, bilimsel metinler”in kitapta yer alan metinlerin toplamının sadece %3’ü kadardır. “Günlük hayatta karşılaştığımız metinler”in toplam metinlere oranı %19, “Kişisel

hayatı konu alan metinler”in oranı %14, “Anlatmaya göstermeye dayalı metinler”in oranı % 31 şiir %24 ve söz konusu sınıflandırmanın dışında kalan diğer metin türlerinin oranı ise % 9’dur.

Tablodan da anlaşılacağı üzere PİLOT4 VE PİLOT5 Ders Kitaplarında metinlerin sayıca arttığı görülmektedir. PİLOT4 Ders kitabında yer alan metin türlerinden “Göstermeye ve anlatmaya dayalı metinler” %34’lik oranla önemli bir yer kaplamaktadır. Bunu %18 ile “Günlük hayatta karşılaştığımız metinler” izlemektedir. “Kişisel hayatı konu alan metinler” ise %, 17 ile üçüncü sıradadır. Kitapta “Bilgilendirici/bilimsel metinler” ve “şiirler” % 14 ile sayısal olarak eşit derecede yer almaktadır. Diğer metin türlerinin oranı ise %3’tür.

Son olarak PİLOT5 Türkçe Ders Kitabına bakıldığında, kitapta yer alan okuma metinlerinden “Bilgilendirici, bilimsel metinler” %18, “Günlük hayatta karşılaştığımız metinler”in toplam metinlere oranı %8, “Kişisel hayatı konu alan metinler”in oranı %, 14 “Anlatmaya göstermeye dayalı metinler”in oranı %32 şiir %23 ve söz konusu sınıflandırmanın dışında kalan diğer metin türlerinin oranı ise %4’tür.

2.6. Pilot Türkçe kitabında (1-5) yer alan metinlerin türlerine ilişkin yorumlar

PİLOT(1-5) Türkçe metin türlerine ilişkin yapılan sınıflandırmada, *anlatmaya ve göstermeye dayalı metinlerin* sayısının 92 olup % 30 ile birinci sırada, *şiir türü metinlerin* sayısı 69 olup %22 oranı ile ikinci sırada, *kişisel hayatı konu alan metinlerin* sayısının 48 olup %15 oranı ile üçüncü sırada, *günlük hayatta karşılaştığımız metinlerin* sayısı 36 olup % 12 oranı ile dördüncü sırada yer almaktadır. *bilgilendirici, bilimsel, söyleşimsel ve kanıtlayıcı metinlerin sayısı* 30 olup % 9 ile sınıflandırılmayan metinlerin ardından altıncı sırada yer almaktadır. Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi hemen hemen her düzeyde *anlatmaya ve göstermeye dayalı* metin kategorisinde yer alan metinlerin sayısı oldukça fazladır. İlk öğretim ikinci sınıfta türsel dağılımın dengeli olduğu görülmektedir. İlerleyen yıllarda ise metin adetlerinde kayda değer bir artışın olmadığı görülmektedir. Bu metinlerin nispeten daha uzun olmasından kaynaklanmaktadır.

3. Sonuç ve öneriler

Ders kitabı fiziki yapısı, içeriği, hedef kitlesi, yazar kadrosu vb. pek çok boyutuyla bir bütündür. İşte ana dil ister yabancı dil isterse iki dilliler için hazırlanan ders kitaplarını diğer kitaplardan ayıran temel bileşen içeriğinin belli bir dil öğretim yaklaşımına göre dizayn edilmesi gerekliliğidir. Bu bağlamda ana dil ders kitabının okuma ve alıştırmaya metinlerinin de öğrenciyi gündelik hayatta yazılı ve sözlü metinler üretebilmeye hazırlayacak nitelikte olmalıdır. Araştırmamızda PİLOT Türkçe Ders Kitaplarında yer alan metinler ele alınmış, sonra bu metinler oluşturulma şekillerine, işlevlerine ve türlerine göre tasnif edilmiştir. Ele alınan ders kitaplarına ilişkin ulaşılan sonuçlar Almanya’da okutulan ilk öğretim birinci kademe ana dil Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin oluşturulma şekli, işlevleri ve türleri bakımından tasnifi yapılarak metinlerin dağılımını ve tespit edilen sorunları ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada 5 kitap incelenmiştir. İncelemenin konusu PİLOT 1’inci, 2’nci., 3’üncü, 4’üncü, 5’inci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler ışığında genel olarak üçüncü ve dördüncü sınıf ders kitaplarında öğrenciyi kullanım işlevli, iletişimsel metinler sunulduğu görülmektedir. Ancak beşinci sınıf ders kitabında bu yaklaşımın terk edildiği görülmüştür. Ders kitaplarının düzeylerine göre sonuçlar ise şöyledir:

PİLOT1 Türkçe ders kitabı değerlendirildiğinde oluşturulma şekline göre tasnif edilen metinlerden kurgu metinlerin özgün metinlere göre çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kitapta yer alan metinler

işlevlerine göre değerlendirildiğinde ise edebi metinlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Edebi metinlerin sayısı 32 olmakla birlikte kullanım işlevli metinlerin sayısı 17'dir. Metinler türleri açısından ele alındığında ise, PİLOT1 Türkçe Ders Kitabında "Bilgilendirici metinler"e yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte kitapta 3 adet "Günlük hayatta karşılaştığımız metin", 7 adet "Kişisel hayatı konu alan metin", 16 adet "Anlatmaya göstermeye dayalı metin" türüne rastlanmaktadır. Şiirlerin sayısı 16, söz konusu tasnifin dışında kalan metin türünün sayısı ise 13'tür. Şiir ve tekerleme sayısı yeterlidir, ancak günlük hayatta karşılaşılan metinlerin sayısının yeterli olmadığı düşünülmektedir.

PİLOT2 Türkçe ders kitabı değerlendirildiğinde kitapta kurgu metinlerin epey yoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Kitapta 68 adet kurgu metin yer alırken sadece 7 adet özgün metin bulunmaktadır. Metinler işlevlerine göre değerlendirildiğinde edebi metinlerin sayısının 27, kullanım işlevli metinlerin sayısının 26 olduğu görülmektedir. Kitapta 5 adet "Bilgilendirici", 4 adet "Günlük hayatta karşılaştığımız metin", 11 adet "Kişisel hayatı konu alan metin", 11 adet "Anlatmaya göstermeye dayalı metin" türüne yer verildiği görülmektedir. Şiirlerin sayısı 12, söz konusu tasnifin dışında kalan metin türünün sayısı ise 13'tür. Kitapta "Bilgilendirici" ve "Günlük hayatta karşılaştığımız metin" türü sayısı oldukça düşüktür.

PİLOT3 Türkçe ders kitabı değerlendirildiğinde bu kitapta da kurgu metinlerin yoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Kitapta 60 adet kurgu metin yer alırken 26 adet özgün metin bulunmaktadır. Metinler işlevlerine göre tasnif edildiğinde edebi metinlerin sayısının 23, kullanım işlevli metinlerin sayısının 34 olduğu görülmektedir. Tür bakımından ise kitapta 2 adet "Bilgilendirici", 11 adet "Günlük hayatta karşılaştığımız metin", 8 adet "Kişisel hayatı konu alan metin", 18 adet "Anlatmaya göstermeye dayalı metin" türüne yer verilmektedir. Şiirlerin sayısı 14, söz konusu tasnifin dışında kalan metin türünün sayısı ise 5'tir. Kitapta çok az sayıda "Bilgilendirici" metin türüne yer verilmişken diğer metin türlerinde nispeten dengeli bir dağılım göze çarpmaktadır.

PİLOT4 Türkçe ders kitabı değerlendirildiğinde yine kurgu metinlerin sayısının özgün metinlere oranda daha fazla olduğu görülmektedir. Metinler öğrencilerin düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda daha uzundur. Kitapta edebi metinlere ağırlık verildiği söylenebilir. PİLOT1 Kitabında tekerleme ve şiirler türünde metin sayısının çok olması edebi metin türüne ağırlık verildiği izlenimi bırakırken, edebi metin türüne ağırlıklı olarak geçişin PİLOT4 kitabında olduğu göze çarpmaktadır. Kitapta 45 adet edebi metin türü vardır ve bunlar fabl, kısa hikâye, masal vb. gibi çeşitlilik göstermektedir. Kitapta yer alan metinler tür bakımından tasnif edildiğinde ise "Günlük hayatta karşılaştığımız metin" türü ve "Anlatmaya göstermeye dayalı metin" türüne ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir. Bu manada PİLOT4 Kitabının öğrencinin günlük iletişim becerisine katkı sağlamasının yanı sıra Türk kültürü ve edebiyatına da ağırlık vererek estetik gelişimini de katkı sağlamayı hedeflediği söylenebilir.

PİLOT5 Türkçe ders kitabı öğrencinin kademeli olarak daha uzun metinlerle karşılaştığının açık göstergesi niteliğindedir. Bu kitapta da kurgu metinler özgün metinlerden daha fazladır. Metinleri çoğu edebi metin türündedir. Diğer yandan sınıf düzeninin artışıyla birlikte bilgilendirici metinlere daha çok yer verildiği de görülmektedir, ancak kitapta yer alan tüm metinlere bakıldığında bu sayının yeterli olduğu söylenemez.

Yapılan bazı araştırmalarda da benzer bulgulara rastlanmıştır. Nitekim Durmuşçelebi (2007) çalışmasında Türkiye ve Almanya'da ilköğretimde anadili öğretimi-egitim programlarını ve ders kitaplarını karşılaştırmış ve çalışmasında Almanya'da kullanılan Almanca ana dil ders kitaplarının

metin türleri açısından daha fazla çeşitliliğe sahip olduğu sonucuna varmıştır. Türkçe ders kitaplarında ise çocuğun günlük yaşamında karşılaşılabileceği çizgi roman, masal, gazete haberi, şarkı, tarif, yönerge, afiş, diyalog ve günlük gibi metin türlerine pek rastlanmadığını tespit etmiştir. Karakuş (2014) “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Dil ve Anlatım Yönünden İncelenmesi” adlı çalışmasında MEB ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden yeterli olmadığı kanısına varmış, kitaplarda yer alan metinlerin neye göre ve nasıl seçildiğine dair hiçbir bilgiye ulaşamadığı sorgulamış ve komisyon adı altında hazırlanan metinlerin de son derece yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Kasapoğlu (2011) Türkçe ve Almanca ana dil ders kitaplarında yazma eğitimi üzerine yaptığı çalışmasında Almanca ana dil ders kitaplarının metin türleri bakımından Türkçe ders kitabına göre daha zengin olduğu sonucuna varmış, bunun da Almanca okuma kitabında yer alan kısa, ancak önemli mesajlar içeren metinlerin sayıca fazla olmasından kaynaklandığını tespit etmiştir. Yıldız ve Çakır (2016) Almanya’daki Türk öğretmenlerin bu ülkede verdikleri Türkçe ve Türk kültürü dersinin uygulanmasına ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar üzerine yaptıkları betimsel çalışmada 510 Türkçe öğretmeni ile bir anket yapılmış, anket sonucunda Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin yürütülmesinde karşılaşılan sorunlardan önde geleni öğretim materyallerinin eksikliği olduğu sonucuna varılmıştır. Anket sonuçlarına göre bu durumu gündeme taşıyan öğretmenlerin bütün örneklem grubu içindeki oranı %44.72’dir. Anketin görüş ve öneri belirtilmesi için ayrılan kısımda görüş bildirenlerin %16.81’i kullanılan öğretim materyallerinin Avrupa Dilleri Öğretimi Orak Çerçeve Programı ölçütlerine göre hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Çalışma sonucunda şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Yurt dışında yaşayan Türkçe çocuklarının ana dil gelişimi kadar ana dilde dilsel estetik ve edebi metinden haz alma, duygusunun gelişmesi de önemlidir. Kitaplarda yer alan metinler seçilirken bu gerçekten hareket edilmelidir.
- Kullanım işlevli metinler, dil öğrencilerinin doğrudan gündelik hayatta kullanımlarına hizmet eden metinler olduğu için iki dilli çocuklar için hazırlanan ders kitaplarında daha fazla yer almalıdır.
- Öğrencinin günlük hayatta sürekli iletişim halinde olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden ders kitaplarının tematik düzende hazırlanması öğrencinin gündelik ihtiyacını karşılaması bakımından önemlidir.
- Ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinler, ilişkilendirilen diyalog konuyu daha işlevsel hale getireceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda özgün metinler, kurgusal diyalog metinleriyle desteklenmelidir. Söz gelimi bir trafik kazası haberinin yanında meramını polise anlatmak isteyen kazazede ile polis memurunun diyalogu gibi
- Seçilen metinlerin öğrencinin yaşına ve düzeyine uygun olmalıdır.
- Metin seçiminde öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal çevre göz önünde bulundurulmalı Türk kültürünü yansıtmayan, küçük düşürücü ifadelerden kaçınılmalıdır.
- Kitaplara ilave olarak etkinlik kitapları, öğrenmen el kitapları ve zenginleştirilmiş kitaplar hazırlanmalıdır.
- Kitaplarda farklı türlerden kısa metinlere daha fazla yer verilmesi faydalı olacaktır. Zira önemli olan metnin uzunluğu değil, çeşitliliği ve işlevselliğidir.

- Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğretmen adayları için iki dilli çocuklarda dil eğitimi üzerine seçmeli dersler sunulmalıdır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1993). *Anlambilim / Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınevi
- Arıcı, D. (2018). *Okuma eğitim*, İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- Ayata Ş. C. (2005). *Metinbilim ve Türkçe*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Balcı, H. A. (2018). *Metindilbilimin ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları.
- Creswell, J.W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim Yayıncılık.
- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Durmuş, M. (2013). İkinci/ yabancı dil öğretiminde özgün ve değiştirilmiş dilsel girdi üzerine. *Turkish Studies*, 1291-1306. 2012
- Durmuşçelebi, M. (2007) *Türkiye ve Almanya'da ilköğretimde anadili öğretimi-eğitim programları ve ders kitapları açısından bir karşılaştırma*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı
- Emiroğlu, S (2020) Okuma eğitimine bağlamsal bir katkı: okumanın Türkçede farklı anlamlarda kullanımı *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 2020-2021.
- Fischer, Ch. (2009) *Texte, Gattungen, Textsorten und ihre Verwendung in Lesebüchern* Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie des Fachbereiches Sprache, Literatur und Kultur der Justus-Liebig-Universität Gießen v Gotha
- Günay, D. (2007). *Metin Bilgisi*. Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Güneş, F. (2013) Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- İşeri, K. (1998). Okuma Ediminin Eğitimsel İşlevi. *Dil Dergisi*. Sayı 70.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Türk Dil Kurumu Yay. 541-553
- Karacoğlu, M. Ö. & Karakuş, N. (2022). Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesinde metin kullanımı: Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 50-78. DOI: 10.29000/rumelide.1146803.
- Karakuş, N. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin dil ve anlatım yönünden incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 18, s. 567-593.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım
- Kasapoğlu, B. (2011). Türkçe ve Almanca ana dil ders kitaplarında yazma eğitimi. *Millî Eğitim*. Sayı 189.
- Küçükahmet, Leyla (2003), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe eğitim programı. müfredat.meb.gov.tr (Erişim Tarihi: 07/06/2023).
- Onursal, İ. (2003). *"Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık"*, *Günümüz dilbilim çalışmaları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Özdemir, E. (1983). *Okuma sanatı: nasıl okunmalı, neler okunmalı*. Varlık, İstanbul.

- ztokat, N. (2005). *Yazınsal metin ęzmlemesinde kuramsal yaklaşımlar*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Thonhauser, I. (2020) Textarbeit im fremdsprachenunterricht als frage fachdidaktischer kompetenz. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* 25: 1, 1451–1470.
- Tok, M. (2013). Yabancılarā Trkęe oğretimi ders kitaplarındaki yazma ęalıřmalarının değerlendirilmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6/1)
- Torusdağ G ve Aydın, İ(2017.) Metindilbilim ve örnek metin ęzmlemeleri. Ankara:Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldız, C. ve ęakır, M. (2016). Almanya'daki Türk oğretmenlerin bu ülkede verdikleri Trkęe ve Türk kültürü dersinin uygulanmasına ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar. Uluslararası Trkęenin Yabancı Dil Olarak Oğretimi Kongresi, 20-21 Mayıs 2016.